

« zurück blättern vor »

RACHMISTRZ subst. m., ab 1526; auch *rechmistrz*. **1)** ‘jmd., der beruflich Berechnungen durchführt, der das Rechnungswesen führt, Buchhalter’ – ‘osoba zajmująca się zawodowo obliczaniem czegoś, wykonująca obliczenia, księgowy, pracownik prowadzący rachunki’: (1526) 1528 Murm. 178, L *[[rachmistrz]]* – **poczetnik*. o 1564 MA CZ 1a *Rechmistrz / álbo / Szafarz / Podfkárbi*. o (†ca.1600) 1605 Groick.Obr. 150, L *[[rachmistrz]]* – **Liczman, abo rachownik, który przyzięcie i wydatek fstatecznie ma rachować*. o (1607) 1973 Cervus *Calculator Ráchmistrz*. o 1774 Zab. X/2 229, DOR *Wiejskie szkoły rachmistrzow do handlu sposobią*. o 1834 PT VII 408-9, SJAM *Kogoż on komissarzem stał do swych dobr Pińskich? / Dobrzyńskiego! rachmistrzów [A: rachmistrzow] kogo miał? Dobrzyńskich!* o (1839–1841) 1978 Rzewuski 267 *W kasie bywa po kilka tysięcy złotych, a daj Boże, żeby ze strony kasjera i rachmistrza nie było więcej szkody niż od hajdamaków*. o (1854) 1949 Choj.Alkh. II 55, DOR *Los, sumienny rachmistrz, wyzuwał próżniaka z dostatków*. o (1893) 1899 Kaczk. Pam. 8, DOR *Obok innych domowników był także stary Kwiatunio, rachmistrz skarbowy, a niegdyś rachmistrz pułkowy za czasów Kościuszki*. o (†1912) 1948–1952 Prus.Now.II 113, DOR *Był rachmistrzem w jednym z biur prywatnych*. o 1949 Wiedza 456, DOR *Najwięcej pracy rachmistrzów wymaga obliczenie tzw. perturbacyj w biegu komety, które polegają na zmianach położenia i kształtu ich orbit pod wpływem przeciągania przez planety*. o 1951 Wyg.Jel. 232, DOR *Rachmistrz mnie okrada, wpisuje mi źle godziny, źle oblicza dniówkę, i za tę ciężką pracę zarobku nawet nie ma*. – SPXVI, MA CZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **2)** ‘jmd., der gut rechnen kann’ – ‘osoba biegła w arytmetyce’: (1622) 1959–1963 Mięsupost, LEWAŃSKI IV 63 *Ha! ha! ha! Dobry rachmistrz. Bawej, jakoć licz! / Niegłupi w swym rachunku, nieźle sobie życzy*. o 1868 Kłosy 173, DOR *Był to zimny samolub, zręczny spekulant, biegły rachmistrz, człowiek wytrwale dążący do celu, bez przebierania w środkach*. o 1875 Koszcz.Wspom. 193, DOR *Złymi rachmistrzami okazują się w ogóle ci wszyscy, którzy przy ocenianiu siły idei zapominają o potędze ofiary*. o 1947 Świat Człow. 12, DOR *Jesteśmy na popisie wędrownego rachmistrza w szkole średniej. Pamięciowe mnożenie przez siebie liczb wielocyfrowych, momentalne niemal obliczanie sumy długiej kolumny dużych liczb imponuje młodzieży*. o 1957 Probl. s.262, DOR *Na ogół wielcy ludzie, zwłaszcza ze świata sztuki, nie należą do tegich rachmistrzów*. – SWIL, SW, DOR. **3)** ‘Rechenlehrer’ – ‘nauczyciel rachunków’: CN, L. o **Var:** *rachmistrz* subst. m., 1774 Zab. X/2 229, DOR – CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *rechmistrz* subst. m., [einzQu.] 1564 MA CZ 1a – SPXVI, MA CZ, L (zan.), SWIL, SW (stp.). o **Etym:** nhd.

Rechenmeister subst. m., ‘Vorsteher eines Rechenamtes, einer Rechenkammer; Rechenlehrer; Meister in der Rechenkunst’, GRI. ◇ **Konk:** *księgowy* subst. m., bel. seit 1950, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1; *liczman* subst. m., bel. seit 1558, SPXVI, zuerst geb. L. ↑ *buchhalter*. ◇ **Der:** *rechmistrzki* adj., [hapax] 1564 MAÇZ 1b, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1; *rechmistrski* adj., [hapax] 1564 MAÇZ 16b, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1; *rechmistrztwo* subst. n., [hapax] 1564 MAÇZ 253b, zuerst geb. MAÇZ, nur für Inh. 1; *rachmistrski* adj., zuerst geb. CN, nur für Inh. 1, 3; *rachmistrzostwo* subst. n., 1658 Fr Przedm., PUZ, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 3; *rachmierski* adj., [hapax] 1765–1770 Rog.Doś. 1 283, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 2; *rachmistrzowski* adj., [hapax] (1779–1784) 1829 Kras.Sat. 99, DOR, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 2; *rachmistrzski* adj., zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *rechmistrzski* adj., zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 3; *rachmistrzyni* subst. f., zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 3; *rachmistrzować* v., [hapax] 1893 Rol.Gaw. 140, DOR, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1. ♦ Cervus hat als polnische Entsprechung zu *calculator* von 1540 bis zum Ende des 16. Jhs. *Poczetnik*, *Rachownik*, erst ab 1607: *Ráchmiŕtrz*. MAÇZYŃSKIS *rechmistrz* ist vielleicht nach dem deutschen Vorbild “korrigiert” (der Verfasser hatte gute Deutschkenntnisse). Vgl. ↑ *rachować*, ↑ *rachunek*.

« zurück blättern vor »